

ZÁKLADY PSYCHOPEDIE - OPAKOVÁNÍ

doc. PhDr. Barbora Bazalová, Ph.D.

viz PIPEKOVÁ, J. (2010) Kapitoly ze speciální pedagogiky.

Klíčová slova

psychopedie, osoby s mentálním postižením, mentální retardace, mentální postižení, postižení intelektu, potíže v učení, demence, sociálně podmíněné mentální postižení, etiologie, klasifikace, Downův syndrom, edukace, intervence, speciálně pedagogické centrum, mateřská škola speciální, základní škola speciální, paragrafová škola, odborné učiliště, praktická škola, večerní škola, kurz k doplnění vzdělání, zařízení sociálních služeb, domovy pro osoby se zdravotním postižením.

Psychopedie – speciální pedagogika osob s mentálním postižením

Psychopedie je speciálně pedagogická disciplína, která se zabývá edukací osob s mentálním či jiným duševním postižením a zkoumáním výchovných a vzdělávacích

vlivů na tyto osoby. Psychopedie se jako obor zabývá edukací, reedukací, diagnostikou, poradenstvím, terapeuticko-formativní intervencí, kompenzací, rehabilitací, integrací a socializací jedinců s mentálním postižením, ale také prevencí a prognostikou mentální retardace. Psychopedie je interdisciplinární obor se svou historií, ze speciálně pedagogických věd má nejbližší k etopedii, logopedii a somatopedii, z ostatních vědních oborů to jsou pedagogika, psychologie, sociologie a medicína. **Cílem psychopedie** je dosažení maximálního stupně rozvoje osobnosti jedince s mentálním či jiným duševním postižením a jeho integrace do společnosti.

Mentální retardace (MR), mentální postižení

Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí postihující jedince ve všech složkách jeho osobnosti – duševní, tělesné i sociální. Nejvýraznějším rysem je trvale porušená poznávací schopnost, která se projevuje nejnápadněji především v procesu učení. Možnosti výchovy a vzdělávání jsou

omezeny v závislosti na stupni postižení (Dolejší 1978). Mentální retardace je stav charakterizovaný celkovým snížením intelektových schopností (schopnosti myslet, učit se a přizpůsobovat se svému okolí), k němuž dochází v průběhu vývoje jedince. Jde o stav trvalý, který je buď vrozený, nebo časně získaný (do 2 let života dítěte).

SHRNUTÍ

<ul style="list-style-type: none">
• nejedná se o časové opoždění vývoje, ale o strukturální vývojové změny
<ul style="list-style-type: none">
• dítě s Mp nepřirovnávat ke zdravému dítěti mladšího věku
<ul style="list-style-type: none">
• projeví se v kognitivní, řečové, motorické a sociální oblasti
<ul style="list-style-type: none">
• nejvíce je zasažen proces učení, poznávání a orientace ve světě
<ul style="list-style-type: none">
• postižení trvalé

Demence

Demence je proces zastavení, rozpadu normálního mentálního vývoje **po 2. roce života**. Demence bývá

zapříčiněna pozdější poruchou, nemocí, úrazem mozku. Nejčastěji se jedná o zánět mozku (encephalitis), zánět mozkových blan (meningitis), poruchy metabolismu, intoxikace, duševní poruchy. Demence má v porovnání s oligofrenií většinou progredující charakter s tendencí postupného zhoršování a prohlubování symptomů. Demence nepostihuje všechny složky osobnosti najednou, jak je tomu u oligofrenie, ale postupně, některé mechanismy mentálních funkcí jsou poškozeny, jiné zachovány. Nejčastějším projevem demence je porucha paměti, orientace, úsudku, schopnosti abstraktního myšlení, pozornosti, motivace, emotivity, chování, komunikace a dochází k celkové degradaci osobnosti. Demence bývá někdy nazývána **získaná mentální retardace**. Rozlišujeme dva základní druhy demencí dle doby výskytu, a to:

- **dětské (deteriorace);**
- **stařecké.**

Dále se demence dělí na:

- **atroficko-degenerativní;**

- **ischemicko-vaskulární;**
- **symptomatické.**

Sociálně podmíněné mentální postižení

Sociálně podmíněné mentální postižení je **zdánlivá mentální retardace**, protože se ve skutečnosti o mentální postižení nejedná. Jde o stav způsobený vlivem vnějšího prostředí, nikoliv poškozením centrální nervové soustavy (CNS). Dítěti se nedostává potřebné stimulace, je výchovně zanedbané, může trpět psychickou deprivací nebo pocházet ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Inteligenční kvocient bývá snížen přibližně o 10 až 20 bodů. V současné době se pro tento podprůměr používá nejčastěji pojem **hraniční pásmo mentální retardace** nebo **mentální subnorma**. Nejčastějšími projevy jsou opožděný vývoj řeči, myšlení, schopnosti sociální adaptace, infantilismus, hravost, může se objevit negativismus, apatie. Děti neumějí zobecňovat, jsou vázané na konkrétní realitu, potřebují názorný příklad. Osvojení učiva trvá déle a je méně efektivní. Preferují

mechanickou práci. Motorika nebývá porušena. Nejedná se o stav trvalý, při změně nepodnětného prostředí a vlivem vhodného výchovného působení může dojít ke zlepšení stavu.

Příklad z praxe (Bazalová, 2014):

Rodiče silní kuřáci a často navštěvují pivnice. Začátky byly obtížné, hoch byl hlučný, vulgární, nepořádný, upovídaný, pomalý a agresivní, nebyl naučen na žádný řád, vztah k dětem byl nadřazený až zlý, časté záchvaty vzteku, tendence vzdávat úkol předem.

Intervence učitelky: Začala jsem si všímat toho, co chlapce baví. Využila jeho lásky k vláčkům a za dobrou práci, poděkování, smazanou tabuli, za pěkně napsané cvičení atd. si mohl hrát s vláčkem. Byla to pro něho motivace, došlo ke zlepšení chování i přístupu k práci.

Etiologie (příčiny vzniku) mentálního postižení

Mentální postižení může vzniknout v období:

- **prenatálním** (před narozením dítěte) - jedná se především o infekce matky během těhotenství, její špatnou výživu, působení záření a toxických látek, úrazy matky;
- **perinatálním** (v období porodu a bezprostředně po něm) - hypoxie (nedostatek kyslíku) plodu, porod může být protražovaný (dlouhotrvající) atd.;
- **postnatálním** (po porodu do 2 let věku dítěte) - infekce novorozeněte, záněty mozku, úrazy, špatná výživa.

Svou roli samozřejmě hraje i **dědičnost**. Lehká mentální retardace vzniká většinou v důsledku zděděné inteligence a vlivu rodinného prostředí. Nesmíme opomenout i **specifické genetické příčiny** (chromozomální aberace).

Klasifikace a charakteristika jednotlivých stupňů mentálního postižení

Hloubku mentálního postižení je možno určit pomocí inteligenčního kvocientu, který vyjadřuje úroveň

rozumových schopností. V naší zemi se ke klasifikaci mentální retardace používá 10. revize mezinárodní statistické klasifikace nemocí (MKN-10, ICD-10) vydaná Světovou zdravotnickou organizací (SZO, WHO). Je připravena veze 11. V USA a dalších zemích se používá DSM 5.

stupeň postižení

F 70 Lehká mentální retardace   IQ 69 - 50

F 71 Středně těžká mentální retard.   IQ 49 -35

F 72 Těžká mentální retardace   IQ 34 - 20

F 73 Hluboká mentální retardace   IQ 19 a níž

F 78 Jiná mentální retardace

Stanovení stupně MR je nesnadné pro přidružené senzorické, somatické postižení, těžké poruchy chování, pro autismus.

F 79 Nespecifikovaná mentální retardace

Mentální retardace je prokázána, není však dostatek informací pro zařazení osoby do některého z uvedených stupňů.

SHRNUTÍ

• průměrný IQ činí 90–110 bodů
• MP IQ 69 bodů
• při diagnostice nelze vycházet pouze z IQ, ale z dalších mnoha faktorů a zkoumání celé osobnosti jedince

Lehká mentální retardace

- vliv dědičnosti, sociokulturní deprivace, nedostatku stimulace;
- do 3 let lehké opoždění nebo zpomalení psychomotorického vývoje, mezi 3. a 6. rokem nápadnější problémy: malá slovní zásoba, opožděný vývoj řeči a komunikativních dovedností, různé vady řeči, obsahová chudost, nedostatečná zvědavost a vynalézavost, stereotyp ve hře;
- nejvýraznější problémy v období školní docházky: konkrétní mechanické myšlení, omezená schopnost logického myšlení, slabší paměť, vážne analýza a syntéza, jemná a hrubá motorika lehce opožděna, porucha pohybové koordinace;

- rozvoj sociálních dovedností zpomalen, v sociálně nenáročném prostředí mohou být zcela bez problémů;
- v oblasti emocionální se projevuje afektivní labilita, impulsivnost, úzkostnost a zvýšená sugestibilita;
- výchovné působení a rodinné prostředí mají velký význam pro socializaci;
- vzdělávají se podle odpovídajícího vzdělávacího programu, nejčastěji v základní škole praktické, mají možnost integrace do běžné základní školy při splnění stanovených podmínek integrace;
- možné zvládnutí jednoduchých učebních oborů nebo zaškolení v jednoduchých manuálních činnostech, nejčastěji navštěvují odborná učiliště nebo praktické školy;
- mnoho dospělých schopno práce a úspěšného udržování sociálních vztahů;
- výskyt v celkovém počtu jedinců s mentální retardací 80 %, v populaci 2,6 %.

Středně těžká mentální retardace

- často organická etiologie;
- rozvoj myšlení a řeči výrazně opožděn, opoždění přetrvává do dospělosti;
- častý výskyt epilepsie, autismu a dalších neurologických a tělesných potíží;
- somatické vady méně časté;
- řeč je velmi jednoduchá, slovník obsahově chudý, vyskytují se časté agramatismy. Tvoří jednoduché věty nebo slovní spojení, někdy pouze nonverbální komunikace;
- slabá schopnost kombinace a usuzování;
- vývoj jemné a hrubé motoriky zpomalen, trvale zůstává celková neobratnost, nekoordinovanost pohybů a neschopnost jemných úkonů;
- samostatnost v sebeobsluze je mnohdy pouze částečná;
- emocionální labilita, časté nepřiměřené afektivní reakce;

- neschopnost většinou úspěšně a samostatně řešit náročnější situace, ale někteří se dokáží vyvinout k určité hranici nezávislosti a soběstačnosti;
- vzdělávají se podle odpovídajícího vzdělávacího programu, nejčastěji v základní škole speciální, mají možnost integrace do běžné základní školy při splnění stanovených podmínek integrace;
- další vzdělávání možné v praktické škole;
- jednoduché pracovní zařazení, nejčastěji pod dohledem nebo v chráněném prostředí;
- výskyt v celkovém počtu jedinců s mentální retardací 12%, v populaci 0,4 %.

Těžká mentální retardace

- negenetická (poškození zárodečné buňky, malformace CNS, infekce) a genetická etiologie;
- psychomotorický vývoj výrazně opožděn již v předškolním věku, značná pohybová neobratnost, dlouhodobé osvojování koordinace pohybů;

- časté somatické vady a příznaky celkového poškození CNS;
- možnost osvojení základních hygienických návyků a prvků sebeobsluhy;
- někteří však neschopni udržet tělesnou čistotu ani v dospělosti;
- značné omezení psychických procesů, poruchy pozornosti;
- minimální rozvoj komunikačních dovedností, řeč jednoduchá, omezena na jednoduchá slova, nemusí se vytvořit;
- výrazné narušení afektivní sféry, nestálost nálad, impulzivita;
- poznává blízké osoby;
- potřeba celoživotní péče;
- vzdělávají se podle odpovídajícího vzdělávacího programu v základní škole speciální;
- výskyt v celkovém počtu jedinců s mentální retardací 7%, v populaci 0,3 %.

Hluboká mentální retardace

- většinou organická etiologie;
- těžké omezení motoriky;
- stereotypní automatické pohyby;
- kombinace s postižením sluchu, zraku, těžkými neurologickými poruchami;
- poškození zrakového a sluchového vnímání;
- častý atypický autismus;
- ve většině případů neschopnost sebeobsluhy;
- nonverbální komunikace bez smyslu, výkřiky, grimasy;
- lze dosáhnout porozumění jednoduchým požadavkům;
- okolí nepoznává;
- totální porušení afektivní sféry;
- sebepoškozování;
- nedožívají se vyššího věku vlivem přidružených onemocnění;
- výskyt v celkovém počtu jedinců s mentální retardací 1%, v populaci 0,2 %.

Příklad z praxe: Lila Otnice.

SHRNUTÍ PROJEVŮ MP

• opožděný vývoj řeči, odchylky od normy
• myšlení konkrétní, mechanické, logické je narušeno
• potíže s abstraktními pojmy
• snížená schopnost sociální adaptace
• infantilismus
• hyperaktivita
• negativismus
• problémy s koordinací pohybů
• opoždění v oblasti jemné motoriky
• pomalejší tempo
• zapomínání
• roztěkanost

PROJEVY VE ŠKOLE – CO MU TEDY JE?

• sociálně podmíněné mentální postižení (psychická a sociální deprivace, rodina i zařízení)
• hraniční pásmo mentálního postižení
• nevhodná výchova
• charakterové vlastnosti dítěte
• mix problémů

Příklad ze školy (Bazalová, 2014):

Zkřížená lateralita při dominanci pravé ruky a levého oka, slovní zásoba není plně rozvinuta, nesoustředěný, potíže s dodržováním pravidel a řešením problémových a konfliktních situací, problémy při práci ve skupině.

Poradenská zařízení

- při školách, samostatně
- poradenské služby ve škole

Speciálně pedagogické centrum poskytující služby žákům s mentálním postižením (SPC)

Jeho činnost je vymezena *Vyhláškou č. 72/2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*

– **novelizace, bude probráno spolu s legislativou**

Činnost centra se uskutečňuje ambulantně na pracovišti centra a návštěvami pedagogických pracovníků centra ve

školách a školských zařízeních, případně v rodinách, v zařízeních pečujících o žáky s mentálním postižením.

Do jeho kompetence spadají děti ve věku od 3 let (v praxi i dříve, pokud nezvládne pokrýt raná podpora dětí s mentálním postižením) až do ukončení vzdělávání. Centrum zajišťuje speciální připravenost žáků na povinnou školní docházku a speciální vzdělávací potřeby žáků, zpracovává odborné podklady pro integraci těchto žáků a pro jejich zařazení a přeřazení do škol a školských zařízení a pro další vzdělávací opatření, zajišťuje speciálně pedagogickou péči a speciálně pedagogické vzdělávání pro žáky s mentálním postižením, kteří jsou integrováni nebo jim je určen jiný způsob plnění povinné školní docházky, vykonává speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku a poskytuje poradenské služby se zaměřením na pomoc při řešení problémů ve vzdělávání, v psychickém a sociálním vývoji žáků, na zjištění individuálních předpokladů a vytváření podmínek pro uplatňování a rozvíjení schopností, nadání

a na začleňování do společnosti, poskytuje pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením, poskytuje metodickou podporu poradenským pracovníkům ve škole. Zjišťuje plnění minimálních výstupů, určuje míru podpůrných opatření.

Edukace žáků s mentálním postižením

Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti (sedmi) let. Děti s mentálním postižením mohou navštěvovat tato zařízení:

- **mateřská škola (+ speciální třída při mateřské škole;**
- **mateřská škola speciální;**
- **přípravná třída (více viz dále v textu);**
- **přípravný stupeň (více viz dále v textu).**

Děti se vzdělávají podle **Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání**, což je kurikulární dokument státní úrovně platný pro veškeré předškolní vzdělávání; vymezuje zejména *cíle předškolního vzdělávání, klíčové kompetence, vzdělávací obsah a podmínky vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů*; v souladu s ním mateřské školy vypracovávají a realizují své školní vzdělávací programy. Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách s upraveným vzdělávacím programem se uskutečňuje na základě *školních vzdělávacích programů upravených podle speciálních potřeb dětí*. Rámcové cíle a záměry předškolního vzdělávání jsou pro vzdělávání všech dětí společné. Při vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami je třeba jejich naplňování přizpůsobovat tak, aby maximálně vyhovělo dětem, jejich potřebám i možnostem. Vzdělávání plní určité funkce, a to **diagnostickou** (vzhledem k zařazení dítěte do dalšího vzdělávání), **reedukační** (rozvoj postižených funkcí

s ohledem na kognitivní procesy), **rehabilitační, léčebně výchovnou, respitní** (úleva rodičům starajícím se o dítě s postižením). Podmínky pro vzdělávání dětí se zdravotním znevýhodněním a zdravotním postižením se vztahují k druhu a stupni postižení dítěte a jsou plně vyhovující, *jestliže u dětí s mentální retardací je zajištěno:*

- osvojení specifických dovedností zaměřených na zvládnutí sebeobsluhy a základních hygienických návyků v úrovni odpovídající věku dítěte a stupni postižení;
- jsou využívány vhodné kompenzační (technické a didaktické) pomůcky;
- přítomnost asistenta pedagoga (podle míry a stupně postižení);
- počet dětí ve třídě je snížen;

u dětí s více vadami a autismem je zajištěno:

- osvojení specifických dovedností, zaměřených na sebeobsluhu;
- vzdělávací prostředí je klidné a pro dítě podnětné;
- přítomnost asistenta pedagoga;
- počet dětí ve třídě je snížen;
- jsou využívány vhodné kompenzační (technické a didaktické) pomůcky;

- jsou zajištěny další podmínky podle druhu a stupně postižení.

Vzdělávání dětí se zdravotním postižením v mateřských školách či třídách se vzdělávacím programem upraveným podle speciálních potřeb dětí je personálně posíleno v osobě dalšího pedagogického pracovníka a zabezpečeno dle potřeby souběžným působením dvou pedagogických pracovníků ve třídě. Pro integrované vzdělávání není tato podmínka (možnost) legislativně stanovena. Pokud je však vzdělávání dítěte a péče o ně natolik náročná, že vyžaduje péči dalšího pedagoga či jiného pracovníka, je vhodné jeho účast zajistit.

Vzdělávání v období povinné školní docházky

- **základní škola (+ speciální třída při základní škole);**
- **základní škola dle paragrafu 16 odstavce 9 školského zákona (dříve například zš praktická pro děti s LMP);**

▪ **základní škola speciální**

Před nástupem do prvního ročníku je možné zřizovat **přípravné třídy základní školy** dle Zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon, 2004, §47). Obec, svazek obcí nebo kraj mohou se souhlasem krajského úřadu zřizovat přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. O zařazování žáků do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. Obsah vzdělávání v přípravné třídě je součástí školního vzdělávacího programu.

Důvody pro odklad (Bazalová, 2014):

Do MŠ nastoupil v 6 letech, u zápisu do ZŠ doporučen odklad školní docházky. Nezvládal úkoly pro

předškoláky, nepoznal pravou a levou stranu, pletl si barvy, při výtvarném vyjádření velmi neobratný (spíše čmáral). Nedokázal vyjmenovat číselnou řadu, nezvládal jednoduché počty. Neurčil první hlásku ve slově, nevytleskal slabiky. Nezvládal grafomotorická cvičení, figurální kresba byla nevyzrálá. Obtíže se projevily také v prostorové orientaci.

Základní škola „paragrafová“

Často škola pro žáky s LMP. Vzdělávají se zde žáci, kteří se nemohou s úspěchem vzdělávat v základní škole nebo pro které nestanovuje zš speciální dostatečně vysoké nároky. Škola je na **9 let** a má dva stupně. Žáci se vzdělávají dle školních vzdělávacích programů vytvořených na základě **Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání**. Ten má svá specifika, učivo je rozčleněno do vzdělávacích oblastí, které jsou tvořeny jednotlivými vzdělávacími obory.

Učební náplň je téměř shodná s náplní na běžných základních školách. Hodnocení žáků může být prováděno buď formou slovního hodnocení, nebo se může používat tradiční klasifikace známkami nebo kombinace obou způsobů. **Stupeň základní vzdělání** žák získá úspěšným ukončením základního vzdělávání dle příslušného vzdělávacího programu v základní škole, případně ukončením **kurzu pro získání základního vzdělání**.

Základní škola speciální

V základní škole speciální se vzdělávají žáci v pásmu

středně těžké mentální retardace, těžké mentální retardace a hluboké mentální retardace, žáci se souběžným postižením více vadami a žáci s autismem.

Neexistuje osvobozování dětí od povinné školní docházky.

Základní škola speciální je na **10 let**, dělí se na dva stupně. Od školního roku 2010/2011 se žáci vzdělávají dle **Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání základní škola speciální**. Náplň práce v tomto programu tvoří zvládnutí trivia (čtení, psaní, počty), sebeobsluhy, osobní hygieny, osvojení si pracovních dovedností. Výchovně vzdělávací činnost zajišťují současně dva pedagogičtí pracovníci, zpravidla jeden pedagog a asistent pedagoga. IVP se tvoří v odůvodněných případech. Důležité je také materiální a prostorové vybavení. Mimo třídy, která je vybavena vhodnými rehabilitačními pomůckami, by zde měla být další místnost pro individuální práci se žáky, ke cvičení, relaxaci a odpočinku. Vzhledem k povaze postižení žáků (častá inkontinence) je nutné i dobré hygienické zázemí. Stěžejní metodu práce tvoří bazální stimulace a terapie. Při výuce se dále využívají alternativní formy komunikace, především piktogramy, znak do řeči a jiné. Hodnocení žáků základní školy speciální je prováděno formou slovního hodnocení. Ukončením vzdělávacího

programu základního vzdělávání v základní škole speciální získá žák **základy vzdělání**.

K základní škole speciální může být přiřazen **přípravný stupeň základní školy speciální**. Je zřizován pro žáky se **středně těžkým, těžkým mentálním postižením, více vadami nebo autismem**. Délka přípravného stupně může být až na **3 roky**, což znamená, že žák má možnost po splnění určitých kritérií v každém z ročníků (zpravidla po ukončení školního roku, výjimečně i v pololetí) přejít do nižšího stupně základní školy speciální či jiné formy vzdělávání odpovídající jeho schopnostem. Od školního roku 2010/2011 se zde žáci vzdělávají podle **Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání**. Ve třídě přípravného stupně zabezpečují výchovně vzdělávací činnost současně dva pedagogičtí pracovníci. Mimo třídy by zde měla být další místnost pro individuální práci se žáky, ke cvičení, relaxaci a odpočinku. Hodnocení žáků provádí učitel slovním hodnocením.

Video ze zš speciální:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096060107-klic/dily/?filtr=speci%C3%A1ln%C3%AD+%C5%A1kola>

Vzdělávání v rámci profesní přípravy

Profesní příprava jedinců s mentálním postižením je realizována v následujících školách:

- **střední odborné učiliště** (pokud žák vyhoví požadavkům přijímacího řízení a jeho zdravotní způsobilost to dovoluje; může navštěvovat jakoukoliv střední školu).
- **odborné učiliště (OU, 2 a 3 roky);**
- **praktická škola (1 rok a 2 roky).**
- **střední škola zřízená dle §16 odst. 9 školského zákona**

Střední škola F. D. Roosevelta Brno je školou podle §16 odst. 9 školského zákona (speciální škola) a proto přijímá žáky s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým handicapem, vadami řeči, vývojovými poruchami učení, vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem.

Odborné učiliště

Struktura a organizace práce na odborném učilišti (OU) je podobná organizaci a struktuře práce na středním odborném učilišti (SOU). V teoretické části vzdělávání navazují na vzdělávací program základní školy praktické, jehož učivo doplňují a prohlubují, jsou tedy určena absolventům základních škol praktických. Obory trvají **2 nebo 3 roky**. Mezi nabízené obory patří Kovářské práce, Kamenické práce, Zámečnické práce a údržba, Papírenské práce, Prodavačské práce, Pekařské práce, Šití oděvů atd.

Praktická škola

Praktická škola s dvouletou přípravou je určena žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, plynoucími ze snížené úrovně rozumových schopností, případně žákům s více vadami, kteří ukončili povinnou školní docházku v základní škole praktické, v základní škole speciální, v nižším než devátém ročníku základní školy a v odůvodněných případech v devátém ročníku

základní školy. Je zaměřena na přípravu pro výkon jednoduchých činností dle zaměření a činností v oblastech praktického života. Cílem přípravy je poskytnout žákům doplnění a rozšíření všeobecného vzdělání dosaženého v průběhu plnění povinné školní docházky, dát jim základy odborného vzdělání a základy manuálních dovedností v oboru dle zaměření.

Praktická škola s jednoletou přípravou je určena žákům s těžkým zdravotním postižením, zejména s těžkým stupněm mentálního postižení, žákům s postižením více vadami a žákům s diagnózou autismus, kteří získali ucelené vzdělání na úrovni základní školy speciální, případně základní školy praktické ukončili povinnou školní a ze zdravotních či jiných závažných důvodů se nemohou vzdělávat na jiném druhu a typu školy. Tito žáci se připravují především na práci v chráněných pracovištích a na pomocné a úklidové práce v sociálních či zdravotnických zařízeních, popř. v mateřských a speciálních školách. Mezi odborné

předměty patří rodinná výchova, ruční práce a praktická cvičení, všeobecně vzdělávací předměty učebního plánu prohlubují dovednosti a vědomosti nabyté na základní škole speciální (tj. trivium a výchovy). Bez zajištění možnosti vykonávat odborný výcvik (praktická cvičení – 12 hodin týdně) by praktická škola neplnila svůj účel. Při zřizování této praktické školy musí být zajištěno odpovídající pracoviště pro plnění těchto praktických cvičení. Praktické školy jsou funkčním článkem systému vzdělávání žáků s mentálním postižením a umožňují střední vzdělání i žákům se středně těžkou mentální retardací, absolventům základní školy speciální, kteří dříve tuto možnost vzdělávání neměli a zůstávali doma bez dalšího vzdělávání a rozvoje.

Další vzdělávání

V oblasti dalšího vzdělávání dospělých jedinců s mentálním postižením existuje několik alternativ, mezi něž patří:

- **večerní škola;**

▪ kurz k doplnění vzdělání.

Večerní školy jsou jednou z forem celoživotního vzdělávání pro dospělé osoby s mentálním postižením. Jsou otevřeny jak absolventům základních škol speciálních, tak i praktických škol, tak i těm, kteří neměli možnost povinnou školní docházku absolvovat. **Zřizovatelem jsou občanská sdružení.** Výuka probíhá ve školách nebo výjimečně i v prostorách zařízení (nedoporučuje se jako vhodné) v odpoledních hodinách, zpravidla dvakrát týdně po dvou až třech hodinách. Neexistují zde žádné psané vzdělávací programy, školy se věnují zejména rozvíjení komunikačních dovedností, opakování učiva, procvičuje se orientace v okolním světě a životě, čtou se noviny, knihy, píšou se dopisy, pracuje se s počítačem, místo zde mají i výchovné a umělecké předměty jako hudební, výtvarná, dramatická, taneční a tělesná výchova, někdy je oblíbená i výuka cizích jazyků. Večerní školy jsou velice důležité pro další rozvoj dospělých jedinců s mentálním postižením, přispívají

k prohlubování sociálních kontaktů a napomáhají vhodnému trávení volného času těchto osob.

Kurz k doplnění vzdělání

Poskytovatelem kurzů může být **základní škola**, kurzy slouží k doplnění vzdělání.

Zařízení sociálních služeb

(bývalé ústavy sociální péče, dnes zařízení sociálních služeb, konkrétní služba se jmenuje domovy pro osoby se zdravotním postižením – viz zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách)

Péče poskytovaná v těchto zařízeních spadá do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR). Tato zařízení jsou domovem pro ty **uživatele**, kteří z nejrůznějších důvodů nemohou pobývat doma v rodině či využívat alternativní formu bydlení (např. chráněné bydlení). Jsou zde zpravidla osoby v **pásmu středně těžké, těžké a hluboké mentální retardace, s autismem a kombinovanými**

vadami. Bývají zde zřizovány třídy základní školy speciální.